

Ważne, by w zawodzie móc się porozumieć

Rozmowa z prof. Elżbietą Gajewską

Glottodydaktyka specjalistyczna łamie schematy. – Liczy się zaspokojenie komunikacyjnych potrzeb uczącego się, a głównym kryterium oceny słuszności dydaktycznych wyborów jest skuteczne porozumiewanie się w kontekstach zawodowych – zauważa **prof. Elżbieta Gajewska**.

Z ekspertką z Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie rozmawiamy o tym, jak wygląda nauczanie i uczenie się języków specjalistycznych oraz zawodowych, także w kontekście konkursu umiejętności zawodowych EuroSkills Gdańsk 2023. Przyglądamy się specyficze glottodydaktyki, jej potrzebom oraz priorytetom i wskazujemy wyzwania na przyszłość.

Zacznijmy od podstaw. Co wyróżnia nauczanie oraz uczenie się języków specjalistycznych i zawodowych?

Przywołam tu pewną anegdotę. Przed laty mój ojciec – inżynier robotów górniczych – został zakwalifikowany do pracy na kontrakcie w kraju francuskojęzycznym, a ponieważ potrafił się komunikować po włosku, doszedł do wniosku, że sobie poradzi. Było to dość optymistyczne założenie, a że umowa została podpisana, to jedynym ratunkiem stał się intensywny kurs u... własnej córki. Podczas nauki próbowałam zastosować znane mi ze szkoły zasady, jedynie słuszne i logiczne – jak mi się wtedy wydawało. Tato nie chciał jednak potulnie uczyć się odmiany „mieć” i „być”. Zetknęłam się wówczas ze specyfiką glottodydaktyki specjalistycznej w jej najbardziej skrajnej odmianie.

Mając nóż na gardle (uczący się języków specjalistycznych z reguły nie dysponuje czasem i wymaga efektywnego programu nauczania), mój zazwyczaj ugodowy tato konkretnie sformułował oczekiwania (uczący się języków specjalistycznych zna swoje potrzeby i ma decydujący głos przy ich określaniu). W jego przypadku priorytetami były wymowa i zapis oraz podstawy składni francuskiej. Nic mi wówczas nie mówiło określenie „interkomprehensja” (metoda uczenia języków obcych nastawiona na komunikację – przyp. red.), więc taki rodzaj pracy z językiem był dla mnie obrazoburczy.

Dziś wiem, że glottodydaktyka specjalistyczna nie ma oporów przed łamaniem schematów przyjętych w głównym nurcie. Najważniejsze jest tu zaspokojenie komunikacyjnych potrzeb uczącego się, a głównym kryterium oceny dokonanych wyborów dydaktycznych – skuteczne porozumiewanie się w rzeczywistych kontekstach zawodowych. Tato dogadał się i w biurze, i na placu budowy, co jako nauczycielce in spe dało mi wiele do myślenia.

Rozmawiała

MONIKA ROSMANOWSKA

Korespondentka FRSE

W jakiej kondycji jest współczesne nauczanie języków specjalistycznych w różnych przestrzeniach dydaktycznych? Jak to wygląda w szkołach zawodowych i na uczelniach?

Krótko ujmując to szerokie zagadnienie, języków specjalistycznych naucza się w różnych kontekstach: w szkolnictwie publicznym i prywatnym, w szkołach ponadpodstawowych i na uczelniach wyższych, w toku profesjonalizacji oraz w trakcie aktywnego życia zawodowego. Tylko w niektórych sytuacjach mamy do czynienia z dydaktyką języka opartą o analizę rzeczywistych potrzeb konkretnego użytkownika lub grupy użytkowników – są to przede wszystkim kursy w przedsiębiorstwach. W przypadku kształcenia językowego podczas przygotowania do zawodu języki opanowuje się, by wykorzystać je w przyszłej karierze, a program nauczania zależy od wielu czynników.

W szkołach zawodowych i na niektórych kierunkach studiów przygotowujących do określonych profesji można zaproponować kształcenie z zakresu języka zawodowego (np. angielski dla księgowych). Kiedy profil absolwenta jest szeroki, rozsądniejszym wyborem wydaje się język branżowy (np. język ekonomii). Wybór tego ostatniego niekoniecznie musi wynikać z niemożności przewidzenia jak potoczy się kariera uczących się, u podstaw mogą leżeć powody ekonomiczne lub organizacyjne. W przypadku rzadziej wybieranych języków obcych (a więc wszystkich innych niż angielski) grupy zainteresowanych danym językiem zawodowym mogą być niewystarczająco liczne. Język branżowy jest wtedy swoistym wspólnym mianownikiem. Osobną kwestią jest włączanie poszczególnych typów języków specjalistycznych w kształcenie filologiczne. Mówimy tu o różnym zakresie tego kształcenia w zależności od tego, czy ma miejsce w ramach lingwistyki stosowanej czy filologii przygotowującej do pracy w ruchu granicznym i obsłudze lotniska (są takie!).

Dodajmy tutaj, że różnica między językiem zawodowym a branżowym to nie tylko rozległość dziedziny odniesienia, ale przede wszystkim możliwość przygotowania do praktycznego działania w danym zawodzie, opanowania umiejętności wymaganych na danym stanowisku lub w miejscu pracy.

No właśnie, jak nauczać języków specjalistycznych? Czy traktować to nauczanie jako przyswojenie określonej terminologii? Czy może raczej powinna to być część działania zawodowego, zdobywania konkretnych umiejętności, używanie języka w praktyce?

Wizja języków specjalistycznych jako niesamodzielnych leksykonów terminologicznych dodawanych do języka ogólnego widoczna jest w wytycznych Polskiej Ramy Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego, zgodnie z którą absolwent ma posługiwać się „specjalistyczną terminologią”. W praktyce dydaktycznej niejednokrotnie przekłada się to na żmudne wkuwanie określonych słówek, których uczący się nie będą potrafili użyć w skutecznym porozumiewaniu się.

Przychodzi mi tu na myśl przykład z powieści kryminalnej, w której bohaterka chce zresocjalizować młodego gangstera m.in. ucząc go języka obcego. Młodzieniec z dumą

popisuje się opanowanym przez siebie słowem *la mitraillette* (pistolet maszynowy), nie będąc świadomym, że ten termin nieszczególnie przyda mu się w praktyce. Analiza kompetencji niezbędnych przedstawicielom zorganizowanej przestępczości sugerowałaby już raczej opanowanie przydatnych w kontaktach z obcokrajowcami poleceń typu *ręce do góry* lub *nie ruszać się*.

Podejście do komunikacji językowej jako do części działania zawodowego widać na szczęście w najnowszych efektach kształcenia dla Języków Obcych Zawodowych w szkolnictwie branżowym¹. Wiążą one naukę języka z naturą zadań w środowisku pracy i z kwalifikacjami zawodowymi. Takie inicjatywy jak EuroSkills również nakierowują uwagę na priorytetowe znaczenie umiejętności.

Jakie priorytety, ale też wyzwania czekają nas w temacie nauczania i uczenia się języków specjalistycznych (JS) w najbliższej przyszłości?

W zglobalizowanym świecie umiejętność posługiwania się językiem obcym w pracy zawodowej nabiera istotnego znaczenia. Kształcenie różnych grup docelowych zainteresowanych specjalistycznymi aspektami komunikacji językowej powinno być powierzone dobrze przygotowanym dydaktykom. Tymczasem brakuje zarówno programów, jak i systematycznego przygotowania do zawodu nauczyciela JS². Działania w tym zakresie podejmują nieliczne placówki edukacyjne. Stąd też drogi do opanowania umiejętności niezbędnych do zostania nauczycielem języków specjalistycznych są bardzo różne, co mogłam prześledzić m.in. na przykładzie uczestników obszaru Język Angielski Zawodowy Małopolskiej Chmury Edukacyjnej, którego byłam koordynatorką.

Nie oznacza to, że upominam się tu o standardy kształcenia glottodydaktyków specjalistycznych, zwłaszcza że działają oni w zróżnicowanych kontekstach edukacyjnych. Na jednym krańcu tego spektrum mamy nauczycieli popularnych języków branżowych, przebiegających w mnogości dostępnych podręczników, na drugim dydaktyków mierzących się z rzadkimi odmianami języków specjalistycznych (np. angielski dla hodowców koni), dla których trzeba opracować program, treści i materiały kształcenia.

W moim przekonaniu warto podejmować inicjatywy pozwalające na integrację i wymianę doświadczeń pomiędzy przedstawicielami różnych środowisk nauczycielskich, których interesuje ten nietypowy zakres języków obcych oraz ich nauczanie.

DR HAB. ELŻBIETA GAJEWSKA, PROF. UP Kierownik Katedry Glottodydaktyki i Nauczania Zdalnego na Uniwersytecie Pedagogicznym w Krakowie.
Zainteresowania naukowe: glottodydaktyka, języki specjalistyczne i analiza dyskursu.
Współautorka publikacji *Filologia wobec wyzwań komunikacji specjalistycznej: od współpracy z biznesem po kształcenie nauczycieli, LSP, FOS, Fachsprache... Dydaktyka języków specjalistycznych i Korespondencja handlowa w języku francuskim* oraz autorka *Courriel vs courrier: la communication écrite en français de la communication professionnelle au temps des nouvelles technologies* i *Technik nauczania języka obcego*.

¹ Por. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 16 maja 2019 r. w sprawie podstaw programowych kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego oraz dodatkowych umiejętności zawodowych w zakresie wybranych zawodów szkolnictwa branżowego (shorturl.at/mqL15) - przyp.red.

² patrz E. Gajewska, M. Sowa, J. Kic-Drgas *Filologia wobec wyzwań komunikacji specjalistycznej*, Poznań 2020.